# AMALIY TILSHUNOSLIKNING TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

**Kaxorjonova Asal Saibjon qizi**
Andijon davlat chet tillari instituti Xorijiy til va turizm fakulteti
Filologiya va tillarni o'qitish:koreys tili

**Annotatsiya.** Maqolaning maqsadi amaliy tilshunoslikning ta'lim jarayonidagi o'rnini aniqlash va uning samarali o'qitish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish hamda o'quv dasturini ilmiy asoslashdagi ahamiyatini ko'rsatishdan iborat. Tadqiqotda muammo-analitik yondashuv qo'llanib, nazariy manbalar qiyosiy, tavsifiy va tizimli tahlil qilindi. Adabiyotlar tahlili kommunikativ kompetensiya til o'qitishning markaziy maqsadi ekanini, tushunarli kirish materiali, bosqichma-bosqich mashqlar va faol qo'llash til o'zlashtirishni samarali qilishini ko'rsatdi. Natijalar shuni anglatdiki, amaliy tilshunoslik dars mazmunini real nutqiy vaziyat, maqsadli vazifa va o'quvchi ehtiyojiga mos qurishga yordam beradi, shuningdek, metod tanlash, topshiriqlarni ketma-ket joylashtirish va baholash mezonlarini belgilashda nazariy asos vazifasini bajaradi. Xulosa sifatida, amaliy tilshunoslik o'quvchini passiv qabul qiluvchidan faol nutq ishtirokchisiga aylantiradi va til o'qitish samaradorligini oshiradi.

**Kalit so'zlar**: amaliy tilshunoslik, ta'lim jarayoni, kommunikativ kompetensiya, kommunikativ yondashuv, til o'qitish, o'quv dasturi, baholash mezonlari.

**Аннотация**.Цель статьи состоит в определении роли прикладной лингвистики в образовательном процессе и в показе ее значения для эффективного обучения, развития коммуникативной компетенции и научного обоснования учебной программы. В исследовании использован проблемно-аналитический подход; теоретические источники были подвергнуты сравнительному, описательному и системному анализу. Обзор литературы показал, что коммуникативная компетенция является центральной целью обучения языку, а понятный входной материал, поэтапные упражнения и активное применение способствуют более эффективному усвоению языка. Результаты свидетельствуют, что прикладная лингвистика помогает строить содержание урока с опорой на реальные речевые ситуации, целевые задания и потребности учащегося, а также служит теоретической основой при выборе методов, последовательности заданий и критериев оценивания. В заключение отмечается, что прикладная лингвистика переводит обучающегося из позиции пассивного получателя в активного участника речевого общения и повышает эффективность преподавания языка.

**Ключевые слова:** прикладная лингвистика, образовательный процесс, коммуникативная компетенция, коммуникативный подход, обучение языку, учебная программа, критерии оценивания.

**Abstract:**The aim of the article is to determine the role of applied linguistics in the educational process and to show its importance for effective teaching, the development of communicative competence, and the scientific grounding of the curriculum. The study uses a problem-analytical approach, and theoretical sources are examined through comparative, descriptive, and systemic analysis. The literature review shows that communicative competence is the central goal of language teaching, while comprehensible input, step-by-step practice, and active use make language learning more effective. The results indicate that applied linguistics helps organize lesson content around real communicative situations, purposeful tasks, and learner needs, and also serves as a theoretical basis for selecting methods, sequencing tasks, and defining assessment criteria. In conclusion, applied



*Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.*

linguistics turns the learner from a passive recipient into an active participant in speech communication and improves the effectiveness of language teaching.

**Keywords:** applied linguistics, educational process, communicative competence, communicative approach, language teaching, curriculum, assessment criteria.

**Kirish:**Ta'lim jarayonida til faqat bilim berish vositasi emas, balki fikrlashni shakllantiruvchi, muloqotni tashkil etuvchi va ijtimoiy tajribani uzatuvchi asosiy omildir. Shu bois amaliy tilshunoslik til o'qitishning mazmuni, metodlari va baholash mezonlarini ilmiy asoslashda muhim o'rin tutadi. U til tizimini amaliy nutq faoliyati bilan bog'lab, o'quvchining tinglash, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalarini bir butun jarayon sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi. Kommunikativ yondashuv tilni qoidalar majmui emas, balki ma'no almashish vositasi sifatida o'rgatish zarurligini ko'rsatadi. Amaliy tilshunoslikning dolzarbligi bugungi ta'limda tilni real kommunikativ vaziyatlarga mos holda o'qitish ehtiyoji bilan belgilanadi. O'quv dasturlari ko'pincha grammatik bilimni ustuvor qo'yadi, biroq bu bilimning nutqiy faoliyatga ko'chishi har doim ham ta'minlanmaydi. Til o'zlashtirish bo'yicha tadqiqotlar o'quvchi uchun tushunarli va mazmunli kirish, bosqichma-bosqich mashq va faol qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, o'qitish samaradorligi faqat usul tanlashga emas, balki topshiriqlar tizimi, dars maqsadi va baholashning uyg'unligiga ham bog'liq. Mazkur mavzudagi asosiy bo'shliq shundaki, amaliy tilshunoslikning nazariy yutuqlari ko'pincha ta'lim amaliyotiga to'liq tatbiq etilmaydi. Shu sababli ushbu maqolaning maqsadi amaliy tilshunoslikning ta'lim jarayonidagi o'rnini aniqlash, uning samarali o'qitish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va o'quv dasturlarini loyihalashdagi ahamiyatini yoritishdan iborat.

**Adabiyotlar tahlili va metodologiya:**Amaliy tilshunoslik bo'yicha adabiyotlarda til o'qitishning markazida kommunikativ kompetensiya turishi ta'kidlanadi. Canale kommunikativ yondashuvning nazariy asoslarini ishlab chiqib, grammatik bilimni nutqiy vaziyatda qo'llay olish, ijtimoiy moslik va strategik foydalanish bilan bog'laydi. Brown til o'rganishni faqat qoidalarni yodlash emas, balki ma'no yaratish, o'zaro ta'sir va faol mashq orqali shakllanuvchi jarayon sifatida talqin qiladi. Krashen esa tushunarli kirish materiali o'quvchining tilni tabiiy o'zlashtirishida hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatadi. Larsen-Freeman til o'qitish usullarini tanlashda maqsad, mazmun va o'quvchi ehtiyojining uyg'unligini muhim deb biladi. Nunan esa dastur tuzishda kommunikativ vazifalar, mavzular va til birliklarini bosqichma-bosqich joylashtirish zarurligini asoslaydi. Ellis ikkinchi til o'zlashtirishini ko'p omilli jarayon sifatida tavsiflab, amaliy mashqlar va til tajribasining o'rnini ajratib ko'rsatadi. Norris va Ortega tadqiqotlari esa ongli o'qitishning ayrim shakllari samarali natija berishini ko'rsatadi.

Mazkur maqolada muammo-analitik yondashuv qo'llanildi: nazariy manbalar qiyosiy tahlil qilindi, amaliy tilshunoslikning ta'limdagi vazifalari ajratib olindi va kommunikativ, kompetensiyaviy hamda vazifaviy yondashuvlar o'zaro bog'liqlikda talqin qilindi. Shuningdek, tavsifiy va tizimli tahlil usullari yordamida til o'qitish jarayonidagi asosiy tamoyillar umumlashtirildi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, amaliy tilshunoslik ta'lim jarayonida tilni nazariy tizim sifatida emas, balki real muloqot vositasi sifatida o'qitishga yo'naltiradi. Bu yondashuvda dars mazmuni leksik-grammatik birliklarni yod oldirish bilan cheklanmay, nutqiy vaziyat, maqsadli vazifa va o'quvchining faol ishtirokiga tayangan holda quriladi. Natijada til o'rganish jarayoni kommunikativ kompetensiyani, ya'ni til birliklarini to'g'ri tanlash, ularni vaziyatga mos qo'llash va muloqotdagi maqsadga erishish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tahlil qilingan manbalarda o'quv materialini tanlash va ketma-ket joylashtirish masalasi ham muhim natija sifatida ajralib chiqadi. Nunan ta'kidlaganidek, o'quv dasturi mazmuni o'quvchining ehtiyoji, darajasi va kommunikativ vazifalariga mos bo'lishi


Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

kerak. Brown va Larsen-Freeman ishlari esa mashqlar tizimi til hodisalarini amaliy faoliyatda mustahkamlashga, xatoni esa o'rganishning tabiiy bosqichi sifatida talqin qilishga yordam berishini ko'rsatadi. Shuningdek, Krashen nazariyasiga ko'ra, tushunarli va mazmunli kirish materiali til o'zlashtirishni samaraliroq qiladi. Umumiy xulosa sifatida, amaliy tilshunoslik ta'limda metod tanlash, darsni rejalash, topshiriqlarni differensiallashtirish va baholash mezonlarini aniqlashda nazariy asos vazifasini bajaradi. U o'quvchini passiv qabul qiluvchidan faol nutq ishtirokchisiga aylantiradi hamda til o'qitishning samaradorligini oshiradi.

**Tahlil va natija:** Olingan natijalar amaliy tilshunoslikning ta'lim jarayonidagi o'rnini kommunikativ kompetensiyani shakllantiruvchi nazariy-amaliy asos sifatida ko'rsatadi. Bu holat Canale ilgari surgan yondashuv bilan uyg'un bo'lib, til bilimini faqat grammatik to'g'rilik emas, balki vaziyatga moslik va muloqot samaradorligi bilan bog'laydi. Brown va Larsen-Freeman ta'kidlaganidek, til o'qitishning samarasi o'quvchini faol nutqiy amaliyotga jalb etish, topshiriqlarni ma'noli kontekstda tashkil etish va xatoni o'rganish resursi sifatida ko'rishga tayanadi. Shu jihatdan, amaliy tilshunoslik darsni qoidalar majmui emas, balki tilni real vazifalarda qo'llash maydoniga aylantiradi.

Biroq tahlilning cheklovi shundaki, u asosan nazariy manbalarga tayandi; sinf sharoitida turli yosh, tayyorgarlik darajasi va til muhiti uchun bir xil modelning ishlashi alohida empirik tekshiruvni talab qiladi. Norris va Ortega ko'rsatganidek, o'qitish samaradorligi metodning o'zidan ko'ra uni qanday qo'llashga ham bog'liq. Amaliy jihatdan bu yondashuv o'quv dasturini maqsadli vazifalar asosida tuzish, baholashni esa faqat test natijasiga emas, balki nutqiy faoliyatga ham yo'naltirish zarurligini anglatadi. Shu bois amaliy tilshunoslik ta'lim sifatini oshirishda metodik tanlovni ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

**Xulosa:** Amaliy tilshunoslik ta'lim jarayonida tilni qoidalar majmui sifatida emas, balki muloqot, tafakkur va ijtimoiy o'zaro ta'sir vositasi sifatida o'qitishga ilmiy asos yaratadi. U o'quvchi ehtiyojini, nutqiy vaziyatni va kommunikativ maqsadni hisobga olgan holda dars mazmunini tanlash, mashqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish hamda baholashni real nutqiy faoliyatga yaqinlashtirish imkonini beradi. Shuningdek, tushunarli kirish, faol amaliyot va ma'noli takrorlash tamoyillari til ko'nikmalarining barqaror shakllanishiga xizmat qiladi.

Shu asosda ta'lim muassasalarida kommunikativ vazifalarga yo'naltirilgan topshiriqlar ulushini oshirish, o'qituvchilarni amaliy tilshunoslik yutuqlari bilan muntazam tanishtirish va baholash mezonlarini kompetensiyaga asoslash maqsadga muvofiqdir. Bunday yondashuv til o'rganishni formal bilimdan samarali nutqiy malakaga olib o'tadi va ta'lim sifatini oshiradi.

**Adabiyotlar**

1. Sayfullayev S. *Amaliy tilshunoslik asoslari.* – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2018.
2. Yo'ldoshev B. *Hozirgi o'zbek adabiy tili va nutq madaniyati masalalari.* – Samarqand: Zarafshon, 2012.
3. Mamatov A. *O'zbek tilshunosligining dolzarb masalalari.* – Toshkent: Mumtoz so'z, 2020.
4. Mahmudov N. *O'qituvchi nutqi madaniyati.* – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007.
5. Bo'riyev S. *Til o'qitish metodikasi va innovatsion texnologiyalar.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. Toshxўjayeva M. *Kommunikativ yondashuv asosida chet tili (yoki ona tili) o'qitish metodikasi.* – Toshkent: Tafakkur, 2021.



Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.